

антикримінального судочинства. – Стаття.

Розкрито сутність та дисциплінарні зв'язки науки антикримінального судочинства за новою доктриною класифікації юридичних наук. Розглянуто доктрину причетної особи та нейтрального вироку та встановлення об'єктивної істини по антикримінальній справі. Викладено сутність доктрини професійності антикримінального судочинства.

Ключові слова: наука антикримінального судочинства, доктрина нейтрального вироку і причетної особи, доктрина встановлення об'єктивної істини по антикримінальній справі, доктрина професійності антикримінального судочинства.

Аннотація

Ланцедова Ю.А., Тунтула А.С. Некоторые новые доктрины науки антикриминального судопроизводства. – Статья.

Раскрыта сущность и дисциплинарные связи науки антикриминального судопроизводства по новой доктрине классификации юридических наук. Рассмотрены доктрина причастного лица и нейтрального приговора и установления объективной истины по антикриминальному делу. Изложена сущность доктрины профессиональности антикриминального судопроизводства .

Ключевые слова: наука антикриминального судопроизводства, доктрина нейтрального приговора и причастного лица, доктрина установления объективной истины по антикриминальному делу, доктрина профессионально гости антикриминального судопроизводства.

Summary

Lantsedova Y.A., Tuntula A.S. Some of the new doctrine of the science of the anticriminal proceedings. – Article.

The essence and the disciplinary connection of the science of the anticriminal proceedings are disclosed in the article under the new doctrine of classification of jurisprudence. Considered the doctrine of the concerned person and neutral sentence and establish objective truth by anticriminal case. Set out the essence of the doctrine of the professionalism of the anticriminal proceedings.

Keywords: theory of the anticriminal proceedings, the doctrine of the neutral sentence and of the concerned person, the doctrine to establish of the objective truth by anticriminal case, the doctrine of the professionalism anticriminal proceedings.

УДК 343.98**О.Л. Мусієнко**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,

Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Здійснювана у країні правова реформа, спрямована на гуманізацію кримінального процесу, забезпечення захисту майнових і немайнових прав і законних інтересів особи з одного боку і зростання злочинності з іншого об'єктивно підвищують значимість всебічного і повного, здійсненого на строго науковій основі дослідження речових доказів і документів у судочинстві. О.І. Галяшина та О.Р. Россинська зазначають, що суперечлива суспільно-політична обстановка в країні об'єктивно змушує посадових осіб правоохоронних органів все частіше звертатися до досвідчених осіб з метою використання їх спеціальних знань у доказуванні при розслідуванні злочинів [1, с.133].

Одним із перших нормативно-правових актів, який регламентував використання спеціальних знань, був Указ «Про порядок дослідження підписів на кріпосних актах» від 6 березня 1699 р. Проблемою використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів займалися такі вчені, як А.В. Дулов, Г.Г. Зуйков, М.В. Салтевський, А.Р. Ратинов, Н.А. Селіванов, Ю.Г. Торбін, Д.А. Сорокотягіна, І.Н. Сорокотягін, І.М. Лузгін, Р.С. Белкін та ін. Однак, у юридичній літературі, як і в діяльності по розслідуванню злочинів, не має єдиної думки, що необхідно розуміти під терміном «спеціальні знання». Інститут використання спеціальних знань отримав свій розвиток у новому Кримінально-процесуальному кодексі України, але низка питань залишаються дискусійними.

Т.В. Петрова, відзначає, що незважаючи на багатовікову практику застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві, їх можливості не вичерпані [2, с.422]. У той же час не викликає сумніву твердження про те, що ефективність розкриття і розслідування злочинів в даний час багато в чому обумовлюється використанням спеціальних знань, що значно розширює пізнавальні можливості слідчого, оскільки кримінальне судочинство не може ефективно функціонувати, якщо не

спирається на сучасні дані в різних областях людської діяльності.

Чітке розуміння сутності спеціальних знань у кримінальному судочинстві вкрай важливе для їх ефективного використання у процесуальній діяльності: воно сприятиме правильному визначенню галузі знань, які можуть бути використані; залученню до участі у слідчій дії відповідного фахівця; визначенню підстав і призначення експертного дослідження, його предмета, а також вирішенню інших питань. У конкретній ситуації питання про використання спеціальних знань обумовлене комплексом причин, в тому числі відсутністю у слідчого права безпосередньо використовувати в ході доказування знання та навички, що виходять за межі його професійних знань, а також рідкісний, підчас унікальний характер потрібних знань, доступність останніх вельми обмеженому колу осіб [3, с.4].

При розслідуванні злочинів існує необхідність у застосуванні спеціальних знань (призначенні та проведенні судових експертиз, отриманні консультацій спеціаліста або залучення його до участі в слідчих діях). Узагальнення кримінальних справ показує, що судові експертизи призначалися в 91,7% випадків. У 8,3% випадків, судові експертизи не були призначені. Дослідження матеріалів слідчої практики показує, що слідчі призначають різні експертизи. Найбільший відсоток становлять «традиційні» (криміналістичні) експертизи: почеркознавчі – 43%; технічні експертизи документів – 42%, трасологічні – 8%. Крім того, призначалися також товарознавчі експертизи – 0,5%; судово-бухгалтерські експертизи – 1,5%; комп'ютерно-технічні – 1 %; судово-медичні експертизи речових доказів (біологічні експертизи виділень людини) – 1%; судово-психіатричні – 2%; судово-психологічні – 4%.

Застосування та обрання спеціальних знань у формі призначення та проведення експертиз при розслідуванні злочинів залежить від механізму злочину. Так, при розслідуванні шахрайства з використанням підроблених документів (чеків, накладних, доручень та ін.) предметом дослідження є різні документи. Злочинці найчастіше використовують підроблені документи, виготовлені на спеціальних пристосуваннях (апаратах), мальовані, виготовлені шляхом переклеювання фрагментів (цифр) з різних чеків на один тощо. У цьому випадку на початковому

етапі розслідування виникає необхідність установити спосіб відтворення зображень (відбитків). Це дасть можливість правильно побудувати версії про спосіб шахрайства й осіб, які його вчинили.

Технічною експертизою документів можуть бути вирішені такі питання: 1) яким способом нанесене зображення в документі; 2) чи не є зображення в досліджуваному документі: а) відбитком друкованої форми; б) мальованим; в) перекопійованим з іншого документа; 3) чи не виготовлений документ шляхом використання переклеювання фрагментів інших аналогічних документів. Всі питання ідентифікаційного характеру по можливості мають бути вирішені на даному етапі, у тому числі відносно документів, повністю виготовлених на друкованих засобах. Разом з досліджуваним документом експертові мають бути направлені зразки документів, надрукованих у період, найбільш близький до моменту виконання досліджуваного документа .

При розслідуванні злочину, коли злочинець використовував документ, виготовлений з різних фрагментів інших документів, крім судово-технічної експертизи документів, виникає необхідність у призначенні інших експертиз: трасологічної (для встановлення цілого за частинами); експертизи матеріалів, речовин і виробів (для виявлення на предметах-носіях мікрочастинок або мікрослідів речовин, що клеять).

У теперішній час, при вчиненні злочинів використовуються електронні документи. О.Р. Россинська вказувала на те, що складність і різноманіття форм електронних документів і створюваних на їх основі машинограм, в умовах відсутності достатньо розробленого методологічного апарату, накладають особливі вимоги до використання спеціальних знань при їх дослідженні [4, с. 45]. Окрім експертного дослідження цифрових доказів, одним з важливих напрямків діяльності експертів є їх залучення в якості фахівців для виявлення та вилучення інформації з машинних носіїв, які фізично не можуть бути доставлені до судово-експертної установи, або для створення експериментальних машинограм.

Також при розслідуванні злочинних посягань може бути призначена почеркознавча експертиза. Вона призначається для встановлення особи,

яка виконала рукописний текст чи підпис. Призначається вона у випадках, коли у злочинця вилучені рукописні документи, розписки, а також не рукописні документи, які мають підпис особи, що підозрюється у вчиненні злочину. На вирішення цієї експертизи виносять наступні питання: 1) чи виконано рукописний текст певною особою? 2) чи виконано рукописний текст навмисно зміненим почерком? 3) особою якої статі виконано рукописний текст? 4) чи виконано підпис тією особою, від імені якої він зазначений, або іншою особою? Тобто мова йде як про діагностичні, так й ідентифікаційні питання.

О.В. Волохова, вказує на необхідність, у деяких випадках, призначати експертизу слідів накладення мікрочастин. Основна задача цієї експертизи при розслідуванні злочинів – встановлення наявності мікрочастин на певному предметі, їх природа, локалізація (при картковому шулерстві – краплення карт тощо) [5, с.115]. Ця експертиза може вирішити такі питання:

- 1) чи є на представлених гральних картах мікрочастини сторонньої речовини;
- 2) яке їх походження та локалізація;
- 3) чи однорідні ці мікрочастини на всіх представлених картах даної колоди;
- 4) чи можливо спостерігати ці частини неозброєним оком;
- 5) за допомогою яких технічних засобів загального користування можливе виявлення даних мікрочастин;
- 6) яким способом нанесені ці мікрочастини на представлені для дослідження гральні карти;
- 7) чи можливе нанесення цих частин без використання спеціальних технічних засобів, якщо так, то яким способом.

При такому виді шахрайства, як фармазонство, необхідно призначати фізико-хімічну експертизу. Вона дозволяє дати відповіді на такі питання: із якого сплаву виконані предмети, що вилучені у потерпілої; встановити склад речовини, вид та склад матеріалу, із якого виготовлені підроблені коштовності (скло замість діамантів; мідь, латунь, олово замість золота, срібла, платини тощо). При використанні шахраями підробленого коштовного каміння (імітація діамантів, рубінів, сапфірів

тощо) може бути призначена гемологічна експертиза. Ця експертиза забезпечує діагностику природних і синтезованих самоцвітів та їх підробок: встановлення природи і назви каміння; факт підміни каміння у ювелірних виробках тощо.

В останній час, злочинці все частіше для вчинення злочинного посягання використовують комп'ютерну техніку, електронні пристрої (при шахрайстві на ігрових атракціонах). У зв'язку з цим постає необхідність призначення достатньо нових видів експертиз: комп'ютерно-технічна експертиза [6, с. 93], комп'ютерно-мережева експертиза [7, с. 86]. Комп'ютерно-технічна експертиза залежно від завдань, що вирішуються, поділяється на два різновиди: 1) технічна експертиза комп'ютерів, їх вузлів та пристроїв (встановлення призначення і характеристик комп'ютерної техніки, її технічного стану; можливостей використання для досягнення певної мети тощо); 2) експертизи даних та програмного забезпечення (виявлення інформації, що міститься на комп'ютерних носіях, та визначення її цільового призначення; відновлення знищеної інформації; встановлення характеру змін, внесених у програми тощо). Ця експертиза дозволяє вирішувати такі питання:

1) чи справний даний пристрій (ігровий комп'ютер, електронна рулетка тощо);

2) чи має даний пристрій дефекти, якщо так, то які саме;

3) чи не мають поломки вузли цього пристрою;

4) чи відповідає це обладнання технічній документації;

5) чи правильно встановлено програмне забезпечення цього пристрою;

6) чи можливо змінити програмне забезпечення цього пристрою, якщо так, то яким способом;

7) чи можливо керувати пристроєм на відстані, якщо так, то на якій відстані і яким чином;

8) чи можлива нормальна експлуатація пристрою після внесення змін в програмне забезпечення;

9) як забезпечується та чи надійна система захисту інформації від

доступу;

10) чи можливо на даному комп'ютері використати програму в обхід автоматичної її реєстрації;

11) чи вносилися доповнення або зміни в дану комп'ютерну програму, якщо так, то які зміни і коли.

При вчиненні такого виду злочину, як шахрайство, злочинці часто використовують психологічний вплив, який виявляється у навіюванні (сугестія). Тому, на нашу думку, при розслідуванні шахрайства може призначатися судово-психологічна експертиза. У сучасних літературних джерелах зверталася увага на те, що судово-психологічна експертиза має аналізувати та досліджувати сугестивний вплив на особу [8, с.504]. Розвиток судово-психологічної експертизи показує, що з'являються її нові напрямки.

Зараз починає широко застосовуватися такий вид судово-психологічної експертизи, як судово-психологічна експертиза злочинного угруповання для виявлення лідера в організованій злочинній групі і місця в її структурі інших членів групи [9, с. 540]. У науці відсутня однозначна думка з питань про необхідність і форми використання психологічних знань при розслідуванні групових злочинів. Так, В.М. Биков рекомендує досліджувати міжособистісні відносини у злочинній групі і виявляти її справжню психологічну структуру за допомогою тактичних прийомів, спрямованих на загострення або створення конфлікту між співучасниками [10, с.15]. В.Ісаєнко, не заперечуючи необхідності застосування по справах даної категорії психологічних знань, відносить визначення ролей співучасників у злочинних угрупованнях, виявлення їх лідерів тільки шляхом використання консультативної допомоги психологів [11, с.6]. У цьому зв'язку не викликає сумнівів справедливості судження І.В. Гецманової та А.Ю. Жданова про те, що складність оцінки латентних для слідства і суду взаємовідносин учасників організованої групи обумовлює доцільність проведення судово-психологічної експертизи по більшості справ, а сама проблема вивчення злочинних груп перебуває на перетині сфер юриспруденції, юридичної та соціальної психології [12, с.64]. Основними питаннями судово-психологічної експертизи злочинної групи є: визначення конкретної ролі кожного

учасника у злочинних епізодах, вчинених членами злочинної групи спільно; ступінь впливу групи на окремого учасника; типові форми взаємодії між членами групи, як при вчиненні злочинів, так й у процесі розслідування; встановлення лідерів-організаторів.

В.П. Лавров зазначає, що при розслідуванні шахрайства характерним є також призначення судово-психіатричної експертизи. Він указує на те, що шахраям добре відомі способи протидії розслідуванню, а тому вони завчасно стають на облік у районних психіатрів, отримують медичні довідки, інші документи [13, с.23].

Таким чином, при розслідуванні злочинів, для отримання інформації про механізм злочину, мотиви та цілі, вивчення особи злочинця та потерпілого необхідно використовувати спеціальні знання. Проведений аналіз дозволив виділити і систематизувати законодавчі, правозастосовні та теоретичні проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів і запропонувати різні рішення цих проблем.

Література

1. Галяшина Е.И. Законодательство о судебной экспертизе и пути его совершенствования / Е.И.Галяшина, Е.Р. Россинская // Lex Russica (Научные труды МГЮА). – 2006. – №6. – С. 1033-1034.

2. Петрова Т.В. Понятие специальных знаний и субъекты использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве / Т.В. Петрова // «Черные дыры» в российском законодательстве. – 2006. – №6. – С.422.

3. Степанов В.В. Концептуальные проблемы понятия специальных знаний в уголовном судопроизводстве / В.В.Степанов, Л.Г. Шапиро // Вестник криминалистики. – 2004. – Вып. 4 (12). – С.4.

4. Россинская Е.Р. Применение специальных познаний в расследовании преступлений, связанных с движением компьютерной информации / Е.Р. Россинская // Подготовка специалистов по раскрытию преступлений в области информационных технологий: Материалы круглого стола (30 марта 2000 г.). – М.: МГУ, 2000.

5. Волохова О.В. Современные способы совершения мошенничества: особенности выявления и расследования. / О.В. Волохова– М.: Юрлитинформ, 2005. – 128 с.

6. Россинская Е.Р. Судебная компьютерно-техническая экспертиза. / Е.Р. Россинская, А.И. Усов– М.: Право и закон, 2002. – 416 с.

7. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе. / Е.Р. Россинская – М.: Право и закон, 2005. – 390 с.

8. Алікіна Н.В. Науково-психологічні засади та практичні питання експертизи заподіяння психологічного впливу // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики / Ред. кол.: А.П. Заєць, М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько та ін. – Х.: Право. – 2004. – Вип.. 4. – С. 501-506.

9. Шипшин С.С. Судебно-психологическая экспертиза: теоретические аспекты / С.С. Шипшин // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. – Вип.. 2: 3б. матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: Право, 2002. – С. 540.

10. Быков В.М. Тактика выявления организаторов преступных групп / В.М. Быков // Следователь. – 1997. – №3. – С. 12-16.

11. Исаенко В. Организация расследования серийных убийств / Исаенко В. // Законность. – 1999. – №2. – С.4-7.

12. Гецманова И.В. Возможности судебно-психологической экспертизы при расследовании бандитизма / И.В. Гецманова, А.Ю. Жданов // Журнал российского права. – 2004. – №2. – С.58-67.

13. Лавров В.П. Расследовании мошенничества // Курс лекций по криминалистике. Для слушателей след. фак. Юрид. ин-та МВД России и студ. юрид. фак. РОСИ / Под ред. В.П. Лаврова. – М.: Юрид. ин-т МВД России, 1999. – Вып. 9. – С. 23.

Анотація

Мусієнко О.Л. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів. – Стаття.

У статті розглянуто види спеціальних знань та аргументовано необхідність їх використання при розслідуванні злочинів. Визначено проблеми організаційно-тактичного характеру використання спеціальних знань і запропоновано шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: спеціальні знання, кримінальне судочинство, електронний документ, експертиза, комп'ютерна техніка, злочинна група.

Аннотация

Мусиенко О.Л. Использование специальных знаний при расследовании преступлений. – Статья.

В статье рассмотрены виды специальных знаний и аргументированно необходимость их использования при расследовании преступлений. Определены проблемы организационно-тактического характера использования специальных знаний и предложены пути их решения.

Ключевые слова: специальные знания, уголовное судопроизводство, электронный документ, экспертиза, компьютерная техника, преступная группа.

Summary

Musienko O.L. Using expertise in the investigation of crimes. – Article.

The article describes the types of expertise and arguments need to be used in the

investigation of crimes. Defined organizational problems tactical use of special knowledge and ways of solving them.

Keywords: expertise, criminal justice, electronic document examination, computer technology, criminal group.

УДК 343.116

Л.В. Мединська

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового,
екологічного, земельного та
аграрного права Івано-
Франківського факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Проведення в суді касаційної інстанції є самостійною стадією кримінального провадження та наступним після апеляції видом перегляду судових рішень, а також додатковою гарантією права особи на захист. У вітчизняній процесуальній науці інституту касації є малодослідженим. Аналіз окремих аспектів касаційного перегляду судових рішень можна зустріти в працях Р. Куйбіди, Л. Лобойка, В. Маляренка, Г. Омеляненко, В. Шишкіна та інших, однак з врахуванням нових положень нового КПК України особливості перегляду судових рішень в суді касаційної інстанції потребують додаткового дослідження. Враховуючи зазначене, метою статті є дослідження сутності та особливостей касаційного провадження в Україні.

В широкому розумінні касаційне провадження (касація) (лат. cassatio – «скасування, знищення») полягає у перевірці вищестоящим судом законності судових рішень нижчестоящих судів, які набрали законної